

LAPS/61/2024, 19.6.2024

Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta

Viite: VN/22264/2023

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitysluonnosta yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esitysluonnoksen keskeinen sisältö

Esityksen mukaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia muutettaisiin siten, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei jatkossa pääsääntöisesti olisi enää lakisääteistä velvoitetta järjestää kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioituja terveydenhuollon palveluja laittomasti maassa oleskeleville henkilöille. Hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän tulisi kuitenkin edelleen järjestää laittomasti maassa oleskeleville lapsille tarvittavat terveydenhuollon palvelut saman laajuisina kuin hyvinvointialueen asukkaille. Henkilölle alaikäisenä aloitettu hoito olisi järjestettävä hoidon loppuun saakka, vaikka henkilö tulisi täysi-ikäiseksi.

Lisäksi vakavan pitkäaikaisen vamman tai sairauden vuoksi välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut sekä välttämättömiksi arvioidut raskauteen liittyvät tai ihmisten välillä tarttuvien tartuntatautien ehkäisyä ja hoitoa koskevat terveydenhuollon palvelut tulisi edelleen järjestää myös laittomasti maassa oleskeleville henkilöille. Lisäksi laittomasti maassa oleskelevälle henkilölle, joka on muun terveydellisen syyn vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa, olisi järjestettävä tämän syyn vuoksi välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että terveystalvaiden turvaaminen paperittomille lapsille saman laajuisina kuin hyvinvointialueiden asukkaille, on ehdoton välttämättömyys.
- Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että raskauteen liittyviksi palveluiksi tulisi lukea myös raskausajan hammashoito ja synnytyksen jälkeiset palvelut, joilla varmistetaan synnyttäneen vanhemman terveys ja palautuminen synnytyksestä sekä esimerkiksi imetyksen tuki.
- Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomioita paperittomien vanhempien tai muun lapsesta vastuussa olevien aikuisten oikeuteen saada välttämättömät terveystalvaidet. Lapsesta huolta pitävän aikuisen terveydellä on merkittävä vaikutus lapsen terveyteen ja hyvinvointiin.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Tässä lausunnossa esitysluonnoksessa tarkoitetuista laittomasti maassa oleskelevista henkilöistä käytetään termiä paperittomat henkilöt.

Lapsiasiavaltuutettu ja yhdenvertaisuusvaltuutettu jättivät joulukuussa 2023 pääministeri Orpon hallituksen ministereille kirjelmän ulkomaalaisten asemaa koskevien lainsäädäntöhankkeiden vaikutuksista lapsen oikeuksiin¹. Kirjelmässä kiinnitettiin huomioita paperittomien henkilöiden terveystalvaiden rajaamiseen eli nyt käsillä olevaan hallituksen esitysluonnoksen mukaisiin ehdotuksiin. Valtuutetut katsoivat, että paperittomille ihmisille tarjottavien terveystalvaiden rajaaminen vain kiireelliseen hoitoon olisi erittäin ongelmallista varsinkin lapsille, raskaana oleville ja synnyttäneille henkilöille.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 24 artiklan mukaan lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan oikeus terveyteen on tärkeä itsessään, mutta se on välttämätön myös muiden oikeuksien toteutumisen kannalta. Terveyttä koskevan oikeuden toteutuminen on niin ikään riippuvainen muiden oikeuksien toteutumisesta.² Artiklan 24 2. d) kohdan mukaan valtioiden tulee ryhtyä asianmukaisiin

toimiin myös taatakseen asianmukaisen terveydenhoidon odottaville ja synnyttäneille äideille. Yleissopimus turvaa siten lapsen oikeuden terveystalviin, mutta myös synnytystä edeltävän ja sen jälkeisen terveydenhuollon lapsen synnyttävälle vanhemmalle. YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli viimeisimmissä loppupäätelmissään, että Suomen tulisi tarjota sosiaali- ja terveystalviuja kaikille lapsille ja raskaana oleville naisille, myös paperittomille.³

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että terveystalviuiden turvaaminen paperittomille lapsille saman laajuisina kuin hyvinvointialueiden asukkaille, on ehdoton välttämättömyys. Esitysluonnos (56 a §) täyttää tämän vaatimuksen.

Esitysluonnoksen mukaan paperittomille raskaana oleville tarjottaisiin myös jatkossa välttämättömät terveystalviut, kuten neuvolapalvelut ja synnytystä koskevat palvelut. Myös tämä on myönteistä. Esitysluonnoksen mukaan (s. 37) raskauteen liittyvinä välttämättöminä kiireettöminä palveluina olisi pidettävä ainakin välttämättömiksi arvioituja raskauden ehkäisyä, seurantaa ja keskeytystä sekä synnytystä koskevia palveluja. Terveydenhuollon ammattihenkilö arvioisi hoidon välttämättömyyden.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että raskauteen liittyviksi palveluiksi tulisi lukea myös raskauden aikainen hammashoito ja synnytyksen jälkeiset palvelut. Raskausajan hormonitoiminnan muutokset heikentävät hampaiden kuntoa ja sitä kautta synnyttäjän ja syntyvän lapsen terveyttä, minkä vuoksi Suomessa tarjotaan ilmainen hammashoito raskaana oleville naisille.⁴ Synnytyksen jälkeisillä palveluilla varmistetaan synnyttäneen vanhemman terveys ja palautuminen synnytyksestä sekä esimerkiksi imetyksen tuki. Synnyttäneen vanhemman terveydellä on keskeinen, merkittävä vaikutus vauvan terveydelle ja hyvinvoinnille sekä vanhemman ja lapsen kiintymyssuhteen kehittymiselle.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää lisäksi huomioita paperittomien vanhempien tai muun lapsesta vastuussa olevien aikuisten oikeuteen saada välttämättömät terveystalviut. Esitysluonnoksen kohdassa 4.2.1.3 Vaikutukset lasten asemaan on aivan oikein tunnistettu ehdotettavien lakimuutosten välilliset vaikutukset lapsiin vanhempien tai muiden heistä huolehtivien aikuisten kautta. Esitysluonnoksessa todetaan (s. 23-24) lapsesta huolehtivan aikuisen keskeinen rooli lapsen oikeuksien toteutumiselle. ”Jos lapsesta huolehtiva aikuinen saisi jatkossa vain kiireellistä hoitoa, tämä voisi heikentää aikuisen terveyttä ja toimintakykyä sekä vaikuttaa aikuisen kykyyn huolehtia lapsen tarpeista. Aikuiselle myöntämättä jätetyt terveydenhuollon palvelut voivat vaikuttaa esimerkiksi lapsen

osallistumismahdollisuuksiin varhaiskasvatukseen, koulutukseen tai harrastuksiin tai jopa pääsyyn sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Lapsesta huolehtivan aikuisen terveyden ja toimintakyvyn heikentyminen voisi vaikuttaa myös perheen sosiaalipalvelujen tarpeeseen ja viime kädessä lastensuojelulain mukaisten toimenpiteiden tarpeeseen.”

Edellä mainitusta erinomaisesta arvioinnista huolimatta esitysluonnoksessa ei ole päädytty turvaamaan lapsesta vastuussa olevan vanhemman tai muun aikuisen terveystalvuuksia. Tätä on pidettävä vakavasti lapsen oikeuksien – lapsen edun – vastaisena ratkaisuna. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artikla velvoittaa harkitsemaan ensisijaisesti lapsen etua kaikessa päätöksenteossa, mukaan lukien lainsäädäntötoimet.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että terveydenhuoltolain (1326/2010) 70 §:n mukaan lapsen hoidon ja tuen tarve on selvitettävä ja lapselle on turvattava riittävä hoito ja tuki, kun lapsen vanhempi, huoltaja tai muu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava henkilö sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, joiden aikana hänen kykynsä huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta arvioidaan heikentyneen. Tämä on otettava huomioon myös paperittomien perheiden kohdalla. Lasten hoidon ja tuen tarve on selvitettävä aina, myös siinä tapauksessa, kun paperiton lapsesta vastuussa oleva aikuinen saa vain kiireellistä hoitoa.

Lopuksi lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että nyt ehdotettava paperittomien henkilöiden hoidon rajaaminen kiireelliseen hoitoon vaikuttaa varsin lyhytnäköiseltä ratkaisulta, vaikka toki on tunnistettava, että hoidon tarpeeseen ja kustannuksiin vaikuttavia tekijöitä, kuten paperittomien henkilöiden määrää, heidän sairastavuuttaan tai maassa oleskelun pituutta on vaikea ennustaa. Kuitenkin tämänhetkisessä tilanteessa voidaan todeta, kuten esitysluonnoksessakin on tehty (s. 30), että, ”pitkittynyt kiireettömän hoidon tarve voisi lisätä laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden kiireellisen hoidon tarvetta. --- Välttämättömän kiireettömän hoidon merkitys julkisen terveydenhuollon kantokyvyille on vähäisempi kuin hoidon, joka on annettava kiireellisesti. Esimerkiksi normaaliolojen häiriötilanteissa voidaan joutua arvioimaan toimenpiteitä, jotka kohdistuvat esimerkiksi resurssien kohdistamiseen kiireettömästä terveydenhuollosta kiireelliseen. Näin esitetty sääntely voisi olla myös haitaksi terveydenhuollon kantokyvyille”. Esitysluonnoksessa myös todetaan, että laittomasti maassa olevat henkilöt eivät välttämättä kovin usein hakeudu kiireettömiin palveluihin, vaikka heillä olisi niihin oikeus, koska eivät halua, että heidän oleskelunsa tulee viranomaisen tietoon.

Esitysluonnoksen arviot lakimuutosten vaikutuksista julkiseen talouteen ovatkin hyvin vähäiset. Esimerkiksi Kelan valtion varoista maksamat korvaukset hyvinvointialueille, Helsingin kaupungille ja HUS-yhtymälle olisivat vuodesta 2025 alkaen vuositasolla 300 000 euroa. Summa on mitätön siihen nähden, millaisia kustannuksia esimerkiksi väestöön leviävät tartuntataudit tai lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon vanhempien hoitokyvyn heikennyttyä voivat aiheuttaa. Tarkan taloudenpidon ajassa on kaikin keinoin vältettävä tekemästä muutoksia, joiden välilliset kustannukset voivat olla suoria säästöjä suurempia. Lakimuutokset koskevat tällä hetkellä pientä ihmisryhmää, eikä esitysluonnoksessa ole esitetty selkeitä arvioita siitä, missä määrin paperittomien määrä tulevaisuudessa kasvaisi ja missä määrin se lisäisi julkisen talouden menoja. On myös otettava huomioon, että tällä hallituskaudella on jo tehty ja tullaan tekemään useita lakimuutoksia, joilla nimenomaan pyritään eri tavoin vähentämään paperittomien henkilöiden oleskelua Suomessa ja estämään pääsyä Suomeen. Nämä toimet todennäköisesti myös vähentävät paperittomien henkilöiden terveydenhuollon kokonaistarvetta.

Jyväskylässä 19.6.2024

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
juristi

¹ Kirjelmä ulkomaalaisten asemaa koskevien lainsäädäntö-hankkeiden vaikutuksista lapsen oikeuksiin. (VVTDno-2023-1575, LAPS/79/2023). Verkossa https://lapsiasia.fi/-/kirjelma_ministereille_ulkomaalaisia_koskevat_lakimuutokset

² YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta parhaaseen mahdolliseen terveyden-tilaan CRC/C/GC/15, kohta 7. Verkossa lapsiasia.fi/yleiskommentit

³ YK:n lapsen oikeuksien komitea. Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista. CRC/C/FIN/CO/5-6. Verkossa https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_fi+%281%29.pdf/f8e9c156-5172-0834-d6c7-201066cbc9f2?t=1691047057189

⁴ Odottavat perheet ja äidin suun terveydenhoito. Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/trv00040>